

Салата Г.В.

Політичні процеси навколо бібліотечної галузі України: нотатки до проблеми

Проблема інформаційної політики повинна бути вирішена як з боку держави, так і з боку громадянського суспільства. У роботі зроблено спробу визначити напрями державної політики та перспективи вдосконалення бібліотечної галузі України. Стверджується, що однією з головних проблем процесу реформування бібліотечно-інформаційної галузі є безсистемна державна політика України.

Ключові слова: політичний процес, бібліотечна справа, інформація, асиметричність інформації, державна політика в галузі бібліотечної справи, сільська бібліотека, публічна бібліотека, реформування.

Проблема информационной политики должна быть решена как со стороны государства, так и со стороны гражданского общества. В работе сделана попытка определить направления государственной политики и перспективы совершенствования библиотечной отрасли Укра-

ны. Утверждается, что одной из главных проблем процесса реформирования библиотечно-информационной отрасли является бессистемная государственная политика Украины.

Ключевые слова: политический процесс, библиотечный сектор, информация, государственная политика в области библиотечного дела, преобразование сельской библиотеки, глобализация.

The problem of information policy must be addressed by the state and by civil society. In the paper an attempt is made to determine the directions of the state policy and prospects for improving the library industry of Ukraine. It is alleged that one of the main problems of the reform process of the library and information industry is a haphazard public policy of Ukraine.

Key words: political process, library sector, information, state policy in the field of librarianship, library's rural transformation, globalization.

УДК 351.852.11

Салата Г.В.,
кандидат історичних наук,
старший викладач
кафедри інформаційної,
бібліотечної та архівної справи
Київського національного
університету культури і мистецтв

Модернізація суспільства, економіки та інших галузей життєдіяльності соціуму – це зростання знань та освіти. У сучасному світі відбуваються потужні інтеграційні процеси, які не оминають наукової сфери і виокремлюють проблему міжнародної інтеграції бібліотечно-інформаційної галузі України зокрема.

Суспільство прискороженого отримання інформації наголошує на беззаперечних вигодах людства від масового, поверхового поширення освіти, нерідко забуваючи при цьому про не менш безперечні негативи, а то й просто втрати, якими супроводжується цей процес. Йдеться про те, що освіченість, часто лише поінформованість, не обов'язково свідчить про належний рівень культури того чи іншого індивіда, тим більше про його освіченість [1, с. 4].

Застосування інформаційно-комунікаційних технологій (Information and Communication Technologies, ICT) у всіх проявах життєдіяльності соціуму стимулює розробку інноваційних алгоритмів, проте саме технологічна основа ІТ породжує проблему відсутності мотивації у споживача та ставить запитання: які саме соціальні верстви зацікавлені в інформаційному суспільстві? На кого спрямована інформаційна еволюція? Когнітивно-латентні цілі дефініцій «Що? Де? Коли?» суспільства ХХ ст. трансформуються в елемент прискороженої дії пізнання людства ХХІ ст.: «Нині! Швидко! Результат!».

Соціогуманітарний інститут бібліотека, а нині – універсальний інформаційний центр, покликаний акумулювати практичний базис інформаційних надбань цивілізацій. Інформаційно-бібліотечний

центр ХХІ ст. – це якісно новий посередник між бажаннями та потребами споживача інформації, помножений на результат [2, с. 4].

Інформаційна асиметрія державної політики в галузі бібліотечної справи – ситуація, за якої інформація доступна тільки деяким, а не всім учасникам когнітивно-інформаційного поступу. Нагальним завданням державних інституцій України є подолання проблеми асиметрії інформації бібліотечно-інформаційної галузі, адже глобалізація інформаційних процесів і потреб суспільства створюють передумови реформування діяльності архівних установ, бібліотек і музеїв та окреслюють завдання перед фахівцями: надати інформаційні джерела, надати консультації під час роботи з ними, надати інформаційні послуги загалом у якісно новій формі.

Широкому колу проблем бібліотечно-інформаційної галузі, державної політики, управління бібліотечною справою, кадрового забезпечення бібліотечних установ присвячені ґрунтовні дослідження Н. Бачинської, О. Воскобойнікової-Гузевої, Л. Дубровіної, Т. Новальської, А. Соляник, В. Пашкової та ін. [2, с. 121, 124, 183–184].

Загальна історіографія проблеми свідчить, що наявні дослідження вітчизняної бібліотекознавчої школи позбавлені соціогуманітарного та політичного контексту, мають фрагментарний і несистемний характер. Все це не забезпечує повної картини і не сприяє вирішенню проблеми, а отже, дослідження стану та напрямів державної політики в галузі бібліотечної справи в Україні є недостатнім.

Головною метою цієї роботи є спроба визначити напрями політичних процесів державної політики

та перспективи вдосконалення бібліотечно-інформаційної галузі; визначити основні компоненти проблеми і стратегію її вирішення на державному рівні. Методологією дослідження є аналітико-синтетична обробка нормативно-правової, законодавчої бази державної політики в галузі бібліотечної справи, що була використана під час проведення цього дослідження та ґрунтується на вторинних даних, отриманих зі звітів, журналів та періодичних видань.

Публічні бібліотеки України – вагома складова частина українського культурного та інформаційного простору, що забезпечує збереження історичної та культурної спадщини нації. Сучасні бібліотеки – важливі гравці глобалізаційних процесів інформаційного суспільства. Необхідність трансформації предметної області бібліотеки неухильно зростає, що зумовлено величезними практичними досягненнями останньої та вимогами часу.

Українська публічна бібліотека потерпає від неузгодженої національної програми розвитку, асиметричних підходів до вирішення її нагальних потреб: скорочення кількості бібліотек, недостатня матеріально-технічна база, незадовільне фінансування, низький рівень соціального захисту працівників бібліотеки – больові сегменти сучасної публічної бібліотеки України.

Рубіконом на шляху реформування галузі є формальний і безсистемний підхід держави до її функціональної трансформації, що гальмує процес появи нового типу публічних бібліотек, національної бібліотечно-інформаційної системи загалом. Публічна бібліотека являє собою соціальний організм, у якому матеріальна складова частина (що також важливо) не є фундаментальною складовою.

Більш впливовими факторами є свобода і демократія суспільного життя. Про це свідчить світовий досвід, адже демократичні традиції здатні нейтралізувати можливі негативні наслідки, викликані слабкою економічною системою. Кристалізація шляхів розвитку бібліотек на державному рівні створює нову парадигму перетворень, пов'язаних із новими формами теоретичного і методичного розвитку бібліотечної системи.

Народження нового типу публічних бібліотек, яка включає в себе співпрацю держави, громадянського суспільства і бібліотек, повторне проектування предметної області, трансформації досвіду та джерельної бази фондів бібліотечних установ – вектор на шляху вдосконалення галузі XXI ст.

Концентрація соціально-культурних, державних, творчих та інформаційних компонентів діяльності бібліотек відкриває нові перспективи її функціональних можливостей у контексті глобалізації. Держава – Бібліотека – Користувач – це головні дійові особи інтегральної бібліотечно-інформаційної мережі України.

Асиметрія інформації державної програми реформування бібліотечної справи чітко проявляється в «Стратегії розвитку бібліотечної справи на період до 2025 р. «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України», де зафіксовано аналіз поточної ситуації в секторі і визначення пріоритетів для бібліотек із позиції якісних змін із докладними вказівками, завданнями та очікуваними результатами.

У документі наголошується на реформуванні таких складників галузі: забезпечення професійного розвитку працівників бібліотеки в якості координаційного центру; встановлення системи знань і навичок співробітників бібліотеки; модифікація безперервної освіти бібліотекарів відповідно до міжнародних стандартів; спільних стандартів інформаційної ери [3].

Асиметричною державній «Стратегії» є доповідь Єврокомісара Гюнтера Етінгера (Київ, 26–27 липня 2016 р.), який, заручившись підтримкою владних інституцій України, зазначив, що в цифрових технологіях повинні бути спільні стандарти. Україна повинна ввести 5G до 2020 р. і прийти таким чином до загальних стандартів з Європейським Союзом [4].

Реалізація цих намірів виявиться неможливою без підтримки держави, особливо через призму нинішніх реалій. Зокрема, найкомпактніший сервіс бібліотечних послуг охоплює міське населення, у той час як одна сільська бібліотека в середньому надає інформаційні послуги мешканцям 5 сіл. Більше третини сільських бібліотек не опалюються та відімкнені від електромереж. Претензії держави про комп'ютеризацію бібліотек у сільських районах можна розглядати як браваду, асиметричність державної політики [5, с. 255].

Асиметрія державної політики галузі яскраво ілюструє коротка хронологія кроків держави на шляху її реформування. Скажімо, у 2007 р. Київська міська влада планувала придбати за рахунок міського бюджету нової літератури для всіх столичних бібліотек на загальну суму 2 млн 365 тис. грн. Передбачалося профінансувати капітальний ремонт публічної бібліотеки ім. Лесі Українки, Центральної бібліотеки для дітей ім. Т. Шевченка та спеціалізованої молодіжної бібліотеки «Молода гвардія». Лишається риторичною відповідь на запитання про курс гривні до міжнародної валюти станом на 2007 р. та реалізацію цих «планів Маршалла» [6].

Меншою мірою дивною виявляється бравада владних інституцій Києва поповнити бібліотечні фонди літературою на 1,5 млн грн у 2016 р., з яких до кінця поточного року в усі бібліотеки міста направлять 20 тис. примірників літератури. А далі мовою влади продекларовано, що першою буде модернізована Центральна бібліотека ім. Тараса Шевченка для дітей (!!!), у якій

на ремонт та оновлення направлено 1 млн грн, завдяки цьому вона перетвориться в інформаційно-комунікативний культурний центр [7]. *Repetitio est mater studiorum*, чи цікава інформація для фіскальної служби...

Відвертим глуфом держави над бібліотечно-інформаційною галуззю, точніше асиметрією державної політики є відмова Міськради Києва фінансувати бібліотеки для людей з вадами зору 26 вересня 2016 р. У Київській міськадміністрації заявили, що бібліотека перебуває на балансі громадської організації «Українського товариства сліпих», що дає підстави відмовитися від фінансування витрат на опалення бібліотеки та на закупівлю літератури. Тож законні підстави знайдено, а бібліотека для сліпих ім. Островського (вул. Печерський узвіз, 5) закликає киян допомогти в поповненні фондів та вирішенні інших важливих питань, адже в столиці європейської держави сьогодні проживає близько 3 тисяч киян з вадами зору, які відвідують бібліотеку [8].

Водночас у Всеукраїнський день бібліотек 30 вересня 2016 р. Голова Благодійного Фонду Порошенка Марина Порошенко презентувала проект шкільної Медіатеки – бібліотеки нового зразка – як складової частини трирічного науково-педагогічного експерименту в Запорізькій області. Передбачається, що до кінця 2016 р. традиційна бібліотека однієї з сільських шкіл регіону – гімназії «Престиж» – буде реконструйована у сучасну Медіатеку. Оновлена бібліотека буде обладнана комп'ютерами з доступом до мережі Інтернет, матиме принтер, ксерокс, а також зручний інтерактивний простір (зона відпочинку) [9].

За словами Міністра освіти і науки України Лілії Гриневич, сучасна бібліотека має стати простором для реалізації освітніх можливостей кожної дитини, враховувати її індивідуальні особливості. «Цей проект створив прикладну модель, за якою можна буде облаштувати Медіатеки в школах по всій Україні», – зазначила міністр [10].

Голова Запорізької обласної державної адміністрації Костянтин Бриль зауважив, що вартість створення такої Медіатеки, яка поєднує в собі не лише навчальні, а й релаксаційні функції, складає близько 375 тис. грн та висловив впевненість, що своїм прикладом Запорізька область доведе, що доступне інклюзивне освітнє середовище не тільки можливе, а й вкрай ефективне [10].

Урядовці зазначили на ключових перевагах бібліотек нового зразка: фінансова доступність – за планового й раціонального підходу; швидкість реалізації – такий проект можна реалізувати за кілька місяців; привабливість для школярів порівняно з традиційними бібліотеками [11].

Беззаперечною є теза про цивілізаційну цінність соціогуманітарних надбань установ консолідованої інформації або бібліотек як частини укра-

їнського культурного та інформаційного простору. Їх діяльність забезпечує збереження історичної та культурної спадщини нації. Бібліотечні установи України роблять вагомий внесок у розвиток майбуття держави через парадигму національних цінностей у контексті глобалізації інформаційної галузі.

Протягом останніх десятиліть, на переконання суспільствознавців XXI ст., інформаційне суспільство нової якості характеризується стрімким зростанням кількості і різноманітності інформації; впровадженням концепцій інформації як товару та формуванням знань інформаційної індустрії; розвитком інформаційних і комунікаційних технологій та впливом інформаційних технологій на всі галузі життя, включаючи процес навчання і роботи, а також на стиль повсякденного життя [12].

Законодавча база в цьому аспекті потребує оновлення. Читачі дедалі менше відвідують бібліотеки, сподіваючись, що їх інформаційні потреби будуть задоволені в мережі Інтернет: сьогодні будь-яка людина нашої планети може «завітати» в бібліотеку з її допомогою. В. Маллапур та Р. Найк підкреслюють, що «практика відвідування бібліотеки для ознайомлення з картотекою та вмістом полиць помирає в розвинених країнах, і ця тенденція швидко наближається до інших країн. Академічні бібліотеки повинні врахувати цей сценарій» [13].

Зважаючи на сказане вище, виявляється необхідним застосування комплексного, системного підходу до подолання асиметрії державної політики у справі реформування бібліотечної галузі України. Держава і суспільство повинні зробити реальні кроки в подоланні стереотипів класичної моделі бібліотечних установ. Вкрай важливо спонукати українські державні інституції побачити бібліотечні інформаційні центри в якості важливого фактора для розвитку суспільства [14, с. 233; 15, с. 32–34].

Актуальними завданнями державної політики в галузі бібліотечної справи є: розвиток і вдосконалення правової роботи, що регулює функціонування мережі публічних бібліотек України; адвокація бібліотечної справи; зміцнення міжвідомчого і міжнародного співробітництва; координація діяльності в системі «державна – бібліотека» щодо спільного створення і використання електронних ресурсів; інтеграція бібліотечно-інформаційної галузі України у глобальний інформаційний простір.

Проблема інформаційної асиметрії повинна бути вирішена як суспільством, так і державою у тісній співпраці, адже інформаційне суспільство XXI ст. потребує сучасної моделі бібліотек. Необхідно створити нову парадигму організації і функціонування бібліотек у контексті глобалізації та інформаційної революції.

Першочерговими завданнями державних інституцій у подоланні її асиметричної політики в галузі бібліотечної справи повинно стати: впровадження нових інформаційних технологій; створення загальноукраїнського зведеного електронного каталогу; розширення участі бібліотек у науково-дослідній роботі; встановлення нових принципів міжнародного співробітництва; термінової модернізації бібліотечних функцій, структурної діяльності.

Необхідно надати часткову автономію економічної складової діяльності публічних бібліотек та розширення прав бібліотечних установ на економічну діяльність, згідно з «Класифікацією видів економічної діяльності» (КВЕД) – складової частини державної системи класифікації і кодування техніко-економічної та соціальної інформації в Україні, який гармонізовано зі статистичною класифікацією видів економічної діяльності у Європейському Співтоваристві (НАСЕ), що у свою чергу гармонізовано із міжнародною стандартною галузеву класифікацією (ISIC).

Українська бібліотечна галузь має низку проблем, зумовлених низкою факторів, та потребує негайної підтримки держави. Ґрунтом реформування має стати демократизація національної програми розвитку бібліотечної справи України на основі модернізації діяльності бібліотек: від професійної освіти працівників бібліотечних установ до їх фінансування. Інвестиції до бібліотечно-інформаційної інфраструктури – внесок у майбутнє людства. Створення універсальних бібліотечно-інформаційних центрів України – адекватна відповідь на асиметричність інформації питання.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бачинська Н.А. Бібліотекознавство : [посібник для вищих навчальних закладів]. / Н.А. Бачинська, Г.В. Салата. – К. : Медінформ, 2016. – 242 с.
2. Бачинська Н.А. Бібліотекознавство : [довідник для вищих навчальних закладів] / Н.А. Бачинська, Г.В. Салата. – К. : Медінформ, 2016. – 228 с.
3. Про схвалення Стратегії розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року : Розпорядження Кабінету міністрів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/219-2016-p#n8>.
4. Україна повинна ввести 5G до 2020 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ua.112.ua/suspilstvo/ukraina-povynna-vesty-5g-do-2020-roku-ettinher-327520.html>.

5. Салата Г.В. Аспектуалізація діяльності публічних бібліотек України у проблемному полі державної інформаційної політики / Г.В. Салата // Наукові записки : [збірник наукових статей] / Нац. пед. ун-т імені М.П. Драгоманова ; укл. Л.Л. Макаренко. – К. : 2014. – Випуск СХХ(120). – 288 с. – С. 253–267.

6. Библиотеки Киева получают книг на 2 млн 365 тыс. грн [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://kiev.segodnya.ua/kpower/biblioteki-kieva-poluchat-knih-na-2-mln-365-tyc-hrn.html>.

7. Киевские власти обещают пополнить библиотечные фонды литературой на 1,5 млн гривен [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://kievlast.com.ua/news/kievskie_vlasti_obeshhajut_popolnit_bibliotechnie_fondi_literaturoj_na_15 mln-griven44160.html.

8. Власти Киева отказались финансировать библиотеку для слепых [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://kievlast.com.ua/news/vlasti_kieva_otkazalis_finansirovat_biblioteku_dlja_slepih43942.html.

9. Марина Порошенко принимает участие в открытии первой медиатеки [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://112.ua/video/marina-poroshenko-prinimaet-uchastie-v-otkrytii-pervoy-mediateki-212592.html>.

10. Марина Порошенко презентувала прикладну модель бібліотеки нового зразка для української школи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/news/marina-poroshenko-prezentovala-prikladnu-model-biblioteki-no-38349>.

11. Danylova T. Reorganization Asymmetry of Universal Information Centers in Ukraine: An Attempt at Civilization Communication Analysis / T. Danylova, G. Salata // Research Revolytion. International Journal of Social Science & Management. – IV, Issue – July 2016. – Madhya Pradesh, India. – P. 75, P. 1–4.

12. Jakovlevas-Mateckis K. Conceptual Principles of the Planning of Modern Public Libraries / K. Jakovlevas-Mateckis, L. Kostinaité, J. Pupeliené // LIBER Quarterly. – 14(2). – 2004. – [Electronical source]. – Access mode : <http://doi.org/10.18352/lq.7767>.

13. Mallapur, V. B. Modernization of Academic Libraries. Karanataka / V.B. Mallapur, R.R. Naik. – [Electronical source]. – Access mode : <http://diskud.over-blog.com/article-36027433.html>.

14. Салата Г.В. Природа людини в проблемному полі біокультурної антропології / Г.В. Салата // Історія науки і техніки. – К. : Вид-во ДЕУТ, 2014. – Вип. 5. – С. 231–236.

15. Бачинська Н.А. Базові концепції модернізації вищої бібліотечно-інформаційної освіти в Україні / Н.А. Бачинська // Вісник Книжкової палати. 2015. – № 3. – С. 32–37.